משנה · אחרונים · תוספות רבי עקיבא איגר · סדר נשים

תוספות רבי עקיבא איגר על משנה קידושין

רבי עקיבא איגר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספות רבי עקיבא איגר על משנה קידושין

רבי עקיבא איגר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספות-רבי-עקיבא-איגר-על-משנה-קידושין/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 8
משנה ה 9
משנה ו 9
משנה ח 10
פרק ב 11
משנה א 11
משנה ו 11
משנה ז 12
משנה ח 12
משנה ט 12
פרק ג 13
משנה א 13
משנה ב 14
משנה ה 14
משנה ז 14
משנה ח 15
משנה ט 16
משנה יב 16
פרק ד 17
משנה א 17
משנה ח 17
משנה יד 17

פרק א

משנה א

[אות ג] **תוי"ט ד"ה בג' דרכים. היכא דאיכא פלוגתא.** כי הכא דבג' אלו נקנית ובחופה אינה נקנית:

[אות ד] **תוי"ט ד"ה בשלש דרכים כו'. דאשה בפחות משוה פרוטה לא מקניא.** בתוספות כתבו דהיינו דהגזירה שוה לא הוי רק (במתני') [דקיחה] דקרא היינו כסף אבל לא לקנינים אחרים (כמו דלא ילפינן מהך גזירה שוה משדה לקנין חזקה) אלא דהיסוד דחליפין איתנהו בכלל כסף לזה קאמר דאינו מדין כסף דהא איתנהו אף בפחות משוה פרוטה דליכא כסף. וכתבו תוספות ואם תאמר כיון דפשיטא לן דאין אשה נקנית בחליפין אמאי אצטריך קרא (לקמן דף ח') בכסף נקנה ואין נקנה בתורת תבואה וכלים דהיינו חליפין תיפוק ליה דאתקש עברי לעבריה וכו' ויש לומר דריבוי קנינים ילפינן מהיקישא ולא מיעוט קנינים עכ"ל. ותמוה לי מאד דמאי הוצרכו להקשות דנילף עברי מעבריה הא בקדושין נמי ליכא מיעוט על חליפין אלא דכיון דחליפין אינו מדין כסף ממילא לית לן לימוד דתקנה בחליפין ואם כן מהאי טעמא עצמו יקשה דלמה לי בעבד קרא למעט חליפין הא בקרא כתיב רק כסף ומהיכי תיתי לן לומר דיקנה בחליפין כיון דאינו בכלל כסף וזה לא יתורץ בתירוצם הנ"ל. תו קשה לי אמאי לא נקטו הקושיא בהיפוך דמאי פרכינן בסוגיא ואימא הכי נמי הא יש לומר דמקשינן אחרת לעבריה דאיכא מיעוט מקרא דמכסף מקנתו למעט חליפין. וזה יש ליישב דהא באמת מסקינן דקרא לא אתי למעט חליפין רק למעט בלית בו שוה פרוטה דאף דמקרבה הנייתו לא מהני. וקושייתם רק לס"ד דשם דבא למעט חליפים. ואם כן לא הוה מצי להקשות בהיפוך כנ"ל. דיש לומר דפירכת הש"ס ואימא ה"נ היינו למסקנא דלית לן מיעוט בעבד למעט חליפין. אמנם באמת כיון דאתינן להכא גם קושייתם ליכא דיש לומר לאותו ס"ד דלקמן היינו אומרים דמסברא חליפים בכלל כסף והא דאשה לא נקנית בחליפין היינו דילפינן בהיקישא דאם אחרת למעט חליפין אלא דלבתר דמסקינן דקרא לא אתי למעט חליפין פרכינן הכא ואימא הכי נמי דנימא קידושין ועבד לקני בחליפין דהוי כסף ומצרכינן לשנויא דכיון דאיתא בפחות משוה פרוטה אינו בכלל כסף. ויעוין בתוספות גיטין (דף ל"ט ב' ד"ה משום דהוי כליו ש"מ וכו') היתה זוכה עצמה בחליפין משום דחליפין דמי לכסף וכו' וכל היכא דכסף קונה חליפין נמי קני לבר מאשה משום דבפחות משוה פרוטה לא מקניא נפשה וזה שלא כדברי תוספות דהכא דהטעם דאין חליפין בכלל כסף. ובאמת תמהני (הא שם בעבד כנעני) למאי צריכים לזה הא בפשוטו כמו

דילפינן כסף שטר וחזקה מהיקשא דלרשת אחוזה ה"נ חליפין דהוי כאחוזה דנקנה בחליפין וצע"ג:

[אות א] **בהרע"ב ד"ה בשטר. אף על פי שאין בו שוה פרוטה.** בהרי"ף ירושלמי הדא דתימא בשטר שאין בו שוה פרוטה אבל אם יש בו שוה פרוטה כסף הוא. ועיין בר"ן כתב דליכא למימר דהרי"ף בא לומר הטעם דמנ"ל דלא צריך שיהא בשטר שוה פרוטה לזה קאמר דאם איתא דיש בה שוה פרוטה תיפוק ליה מדין כסף. והר"ן סתר דלמאי צריכא לזה הא בלאו הכי ידעינן כיון דמקשינן הויה ליציאה נילף מה יציאה דאף על גב שאין בו שוה פרוטה כדאמרינן בגיטין וכו'. ובאמת יש לומר דגם בגט לא ידעינן מסברא דס"ד דכיון דכתיב ונתן בעינן מידי דנתינה שיהא שוה פרוטה אלא כיון דילפינן בקדושין דלא צריך שיהיה בו שוה פרוטה דאם כן היינו כסף ואחר כך ילפינן יציאה מהוייה דלא צריך שיהיה בו שוה פרוטה. ואולם מטעם אחר קשה דדלמא באמת בגט וקדושין בעינן שיהיה בו שוה פרוטה ובאמת אין נפקא מינה בקדושי שטר דממילא הוי כסף וההיקש דיצאה והיתה הא מצטריך לכמה דינים ולא שייך בזה אין היקש למחצה דבאמת נקנית בשטר שיש בו שוה פרוטה כמו דיוציא אלא דבלאו הכי מקודשת מדין כסף. גם אם איתא דצריכים ראיה לזה יקשה לרב יוסף דסבירא ליה לקמן (דף ז' ע"ב) דבכסף מידי דקיץ בעינן וללישנא בתרא אף באמר כל דהו הכי הוא אם כן אצטריך שפיר לקנין שטר ביש בו שוה פרוטה אלא דלא שמו אותו תחלה דאין שם כסף עלה בזה נקנית בשטר דיש בו שיעור נתינה כיון דבאמת הוא שוה פרוטה. גם יקשה לרבי מאיר דסבירא ליה עידי חתימה כרתי ומצד כסף היה צריך שיהיה בפני שני עדים זולת לשיטת רבינו תם דלרבי מאיר צריך גם כן למסרו בעדים. אבל הא הרי"ף לא סבירא ליה כן וסבירא ליה דאף לרבי אלעזר אף עידי מסירה כרתי:

[אות ב] **בא"ד בתך מקודשת לי.** וכן כתב רש"י ובביאה בא עליה ואומר לה התקדשי לי בביאה זו. וק"ק למה הצריך שיאמר לי בקידושי ביאה. כיון דלא שייך ביה דלמא לאחר מקדשה:

[אות ה] **שם תוי"ט ד"ה בשתי דרכים. למעוטי חליצה.** והנה הא דאמרינן בסוגיא דמניינא למעוטי חליצה הכי נמי הוה מצי למעוטי כסף לרבא דסבירא ליה לקמן (דף ה' א') הא דאין אשה יוצאת בכסף בגזירה שוה דויצאה והיתה דמה הויה בכסף אף יציאה בכסף היינו דדרשינן וכתב בכתיבה מתגרשת ולא בדבר אחר. אלא משום דאביי דאמר שם דאינה יוצאה בכסף משום שיאמרו כסף מכניס כסף מוציא אין סניגור נעשה קטיגור משום הכי נקט למעט חליצה דהוי לכולי עלמא. והנה לכאורה באמת קשה

לאביי כיון דע"כ וכתב הוי מיעוטא מדא"י בחליצה אם כן ממילא גם כסף ממועט ולמאי צריך לסברה הנ"ל דאין סניגור נעשה קטיגור. ונראה דהיה קשה לאביי כפירכת הש"ס לרבא שם דדלמא וכתב היינו דבכתיבה מתגרשת ולא מתקדשת בכתיבה דמסתבר יותר לומר כן דאם נמעט ולא מתגרשת בדבר אחר סותרים בזה שני דברים לגבי כסף ההיקש דויצאה והיתה ולגבי חליצה הק"ו יותר היה לדרוש ואינה מתקדשת בכתיבה דסותרים רק ההיקש דויצאה והיתה. לזה אמר אביי דכסף ודאי אינו מוציא דאין סניגור נעשה קטיגור ולגבי חליצה מסתבר יותר לדרוש ולא בחליצה לסתור הק"ו מלדרוש דאינה מתקדשת בכתיבה לסתור ההיקש. או דיש לומר כיון דעל כל פנים חדא מלתא סתרי' סבירא ליה לאביי גם כן כסברת רבא דמסתבר לומר קאי בגירושין ממעט גירושין. אבל אלולי סברא דאין סניגור נעשה קטיגור אף על פי כן היה מסתבר יותר לדרוש ולא מתקדשת בכתיבה כי היכי דלא לסתור תרווייהו היקישא וק"ו. ובזה מיושב מה דקשה לי לכאורה לרב הונא דסבירא ליה חופה קונה מק"ו ואמרינן בסוגיין הא דלא חשיב במתני' חופה דמלתא דלא כתיבה באורייתא לא קתני. אם כן יקשה מניינא דקונה עצמה בב' דרכים למעוטי מאי דליכא למימר למעוטי חליצה הא כיון דאף אם היה חליצה קונה לא היה ראוי למחשביה כיון דלא כתיבא ואתיא רק בק"ו ומה דאינו ראוי למחשבי לא שייך למימר ביה דאתי למעוטי כמו שכתבו תוספות גיטין (דף ה' א' ד"ה כשנישאת) (ועל יסוד זה דתוספות קשה לי מסוגיא דיבמות (דף ג' ב') ואי לא ס"ל דהדדי חדא למעוטי דחבריה וכו'. והא מדלא חשיב דדידיה ע"כ כדאמרינן שם לפי שאינו בצרת צרתה. אם כן איך אמרינן למעוטי דחבריה הא ממילא לא היה ראוי למחשביה כיון דאינו בצרת צרתה וצלע"ג) ולפי הנ"ל ניחא דיש לומר דס"ל כרבא ומניינא למעוטי כסף דלא ילפינן מויצאה והיתה. ומכל מקום עדיין קצת קשה דהא אביי הוא דמשני מלתא דלא כתיבא באורייתא ולאביי לשיטתו דסבר אין סניגור נעשה קטיגור וע"כ דמניינא אתיא למעוטי חליצה ויקשה כנ"ל. ואם דנימא דשייך גם כן למעוטי כסף ואשמעינן זהו עצמו דאמרינן אין סניגור נעשה קטיגור. אם כן אמאי נקט סתמא דהש"ס למעוטי חליצה דאינו לכולי עלמא דלרב הונא אי אפשר לומר כן לימא למעוטי כסף דהוי לכולי עלמא:

[אות ו] **בא"ד דלא תיתי מקל וחומר מיבמה.** בתוס' (דף י"ד) הקשו דאיכא למפרך מה ליבמה שכן בלאו מה שאין כן באשת איש דבמיתה ותירצו כיון דמצינו דחליצה מפקעת האיסור אין חילוק בין חמור לקל כדאמרינן ביבמות (קי"ט ע"א) מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת עיי"ש. ומכל מקום ל"ק לר"נ בשמיה דרבה בר"א דסבירא ליה ביבמות שם לחלק בין לאו לכרת אם כן למאי איצטרך ספר כריתות למעט מחליצה הא בלאו הכי

ליכא ק"ו. דהא הקרא איצטריך למעט שלא תהיה יוצאה בכסף מהקישא דיציאה להויה. גם בעיקר קושית תוס' נראה דקושייתם על לישנא דהש"ס דנקט הקל וחומר דאשת איש מיבמה אבל באמת יש למנקט הק"ו חליצה מגט מה גט שאינו מתיר את היבמה מתיר האשה. חליצה שמתיר ליבמה מכל שכן שמתיר לאשה. ומהאי טעמא תמוה לי באמת דנלמד דשפחה כנענית תהא יוצאה בחליצה בק"ו מיבמה ועיין בתוס' במסכתין (דף ג' ע"ב) דהקשו כן וכתבו דאין לומר אשה תוכיח. דמה לאשה שאינה יוצאה בכסף. ותירצו דיש לומר דמה ליבמה שיוצא במיתת בעלה מה שאין כן בשפחה כנענית דאינה יוצאת במיתת האדון. והא דלא ילפינן אמה העבריה בקל וחומר מיבמה דתצא בחליצה דיש לומר אשה תוכיח ואי דמה לאשה שאינה יוצאה בכסף שפחה כנענית תוכיח ואי דמה לשפחה כנענית דאינה יוצאה במיתת האדון אשה תוכיח ע"ש. וקשה לי דמכל מקום נילף חליצה משטר מה שטר שאינו מוציא היבמה מוציא השפחה כנענית חליצה שמוציא היבמה מכל שכן שמוציא שפחה כנענית ואי דמה לשטר שכן מוציא את האשה יש לומר ראשי אברים יוכיח שאין מוציאים אשה ומוציאים שפחה כנענית. ובמהרש"א שם הקשה דמכל מקום נילף אמה העבריה ואי דאשה ושפחה כנענית תוכיח נימא מה להנך שאינן יוצאין בסימני נערות ע"ש ולענ"ד גם כן שפחה כנענית קשה דנילף בקל וחומר חליצה משטר וכנ"ל:

[אות ז] **בא"ד שאינה יוצאה בגט**. דילפי' לקמן דף י"ד דכתיב לה ולא ליבמה. רש"י. אין זה מסקנא דשם אלא דממעטינן מהנעל דנעל אין מידי אחרינא לא וצ"ע:

[אות ח] **שם תוי"ט ד"ה וקונה א"ע בגט. ולכ"ע בעשה**. גם אין להוכיח מדאמר רחמנא אלמנה לכהן גדול אסורה מכלל דלכולי עלמא שריא. דדלמא לכהן גדול בלאו ולכולי עלמא בעשה. גמ'. וקשה לי בגוה דאיך נידק מאלמנה לכהן גדול הא דרשינן בסמוך (דף י"ד) ונקרא שמו בישראל כיון דחלק לה הותרה לכל ישראל. אם כן אף אם לו יהיה דמיתת הבעל לחוד אינו מתיר מכל מקום אם מת הבעל ונפלה לפני יבם וחליץ לה המיתה עם החליצה מתירה ושפיר צריך קרא לאסור אלמנה לכהן גדול בנחלצה דמשום חלוצה היתה אסורה לכהן רק מדברי סופרים ולכהן גדול אסורה מצד אלמנות וצ"ע:

[אות ט] **שם תוי"ט ד"ה ובמיתת היבם. דכמו שאשת איש יוצאה בגט**. היינו דלא נימא למיפרך מה לאשת איש שיוצאה בגט לזה אמרינן הא נמי בחליצה. ושלא נימא מה לאשת איש שכן אוסרה מתירה לזה אמרינן דה"נ יבם הוא דאוסר אותה. גמ'. מכל מקום קשה לי דנימא גט יוכיח דמתיר אשת איש שבמיתה ואינו מתיר ביבם. וצ"ע:

[אות י] **בא"ד ופרכינן דתצא בגט מקל וחומר**. במהרש"א לס"ד דהש"ס דלא ידע למעוטי דקראי היינו דקראי דוכתב לה בכתיבה מתגרשת ולא בחליצה (עיין תוס' גיטין כ"א ד"ה ואינה מתגרשת) ופריך דתהא אשת איש יוצאה בחליצה כיון דאיכא קל וחומר לכאן ולכאן יש לומר כל חדא וחדא אוקמא אדוכתיה עיי"ש. והא דלמסקנא ניחא היינו כיון דצריכים למעוטא דוכתב לה למעט כסף דלא ילפינן מהיקשא דויצאה והיתה וכיון דכתיב וכתב לה דממילא ממעט חליצה הדר ילפינן דיבמה יוצאה בגט ואצטריך מיעוטא דהנעל. ואולם לאביי דסבירא ליה דכסף ממילא אינה יוצאה דאין סניגור נעשה קטיגור אם כן גם למסקנא יקשה למה לי ב' מיעוטים דוכתב לה וקרא דהנעל. אמנם יש לומר דמכל מקום צריך הנעל למעט דלא נילף גט בקל וחומר מאשת איש מה אשת איש דבמיתה גט מתיר יבמה שהיא בלאו לא כל שכן וכמו דילפינן מיתת היבם מהאי טעמא. גם י"ל למה דאמרינן בסוגיא דככה עיכוכא ממועט גט ופרכינן לה כיון דאיצטריך קרא דעכובא לדברים אחרים לא ממעטינן מה דאתיא בקל וחומר ומשנינן דהנעל ממעט חליצה. ואם כן י"ל דאם לא נכתב מיעוט כלל ידעינן באיזה ק"ו נתחיל ללמוד והיינו דנלמוד דאשה יוצאה בחליצה מיבמה דאינה יוצאה בגט מקרא דככה עיכובא דממעט גם גט דכיון דנימא דאשה יוצאת בחליצה ליכא קל וחומר על יבמה שתצא בגט ומתמעט מן ככה עיכובא לזה צריכים קרא וכתב לה למעט אשה בחליצה. והדר ראוי למילף יבמה מאשה דתצא בגט וכיון דהוי ק"ו לא ממעטינן ליה מן ככה עיכובא לזה צריך קרא דהנעל למעט גט. ונכון בעזה"י:

משנה ב

[אות יא] **תוי"ט ד"ה עבד עברי. יליף שכיר שכיר**. בתוספות הקשו דאם כן למאי הלכתא כתיב מכסף מקנתו גבי נמכר לנכרי נילף הכל משכיר שכיר (דגבי נמכר לנכרי כתיב כשכיר שנה בשנה) ותירצו דאיצטריך לכדדרשינן לעיל ואינו נקנה בתבואה וכלים. ואחר כך הקשו דלמה לי והפדה נילף הכל משכיר שכיר וכו'. ותמוה לי הא אי לא כתיב והפדה לא היה מכסף מקנתו מייתר למעט תבואה וכלים לזה כתיב והפדה שיהא מייתר למעט תבואה וכלים. ועיין: (קושית רבינו תהיה ג"כ אליבא דאמת למ"ד דיליף מוכי תשיג עיין רש"י אך מחמת שאפשר ליישב לכן כתב ועיין):

[אות יב] **בהרע"ב ד"ה ובשטר. באמה העבריה כו'**. וקשה לי דלמ"ד דלא יליף שכיר שכיר וילפינן קנין כסף במוכר עצמו לישראל מוכי תשיג דאתקש לנמכר לנכרי מנ"ל דמוכר עצמו לישראל נקנה בשטר דהא נכרי עצמו אינו קונה בשטר ומהיקשא דעברי לעבריה לא נשמע רק מכרוהו בית דין. ועיין:

[אות יד] **תי"ט ד"ה ובשטר. ובגמ' פליגי בה רב הונא ורב חסדא.** היינו דרב חסדא סבירא ליה דאב המוכר כותב בתי קנוייה לך דיליף שטר באמה מקרא דלא תצא כצאת העבדים אבל נקנית בקנין עבדים דהיינו שטר. ומכל מקום קשה לי דלרב חסדא נילף גם כן שטר היכא דהאדון כותב דלקני בהיקש דויצאה והיתה והיכא דהאב כותב נילף מלא תצא כצאת העבדים דנקנית בקנין עבדים דהיינו בשטר ויהיה קונה בה בשטר בין שהאב כותב בין שהאדון כותב:

[אות יג] **בהרע"ב ד"ה ובמיתת האדון. בין לבנו.** כיון דאיכא ריבוי ומיעוט מרבינן יותר בן שקם תחת אביו ליעוד. גמרא:

משנה ה

[אות טו] **הרע"ב ד"ה נכסים. וטורף אותם מן הלקוחות.** וקשה לי לר"ן דסבירא ליה בבבא קמא (דף י"ב א') דאין גובים עבדים מיתומים ומלקוחות דעבדא כמטלטלי דמי אם כן מקרי נכסים שאין להם אחריות. ואם כן איך נתן מתני' כלל דנכסים שאין להם אחריות אין נקנים אלא במשיכה הא עבדים נכסים שאין להם אחריות ונקנים בכסף ושטר וחזקה:

[אות טז] **תוי"ט ד"ה ובחזקה. ותמה אני דאמאי שייר.** קשה לי הא יש לומר דמלתא דאיתא במטלטלין לא קתני כמו שכתב התוי"ט בעצמו בפרקין לעיל (מתני' ג'):

[אות יז] **שם ד"ה אלא. ואכתי קשיא חליפים לא יקנו.** במחכ"ת זהו קושית תוספות בבבא מציעא (דף מ"ו א' ד"ה ש"מ) ותירוצם שם כמו שכתב התוי"ט בשם הסמ"ע:

משנה ו

[אות יח] **תוי"ט ד"ה אמירתו. בכסף למה לי כלל.** קשה לי הא יש לומר דנפקא מינה דמדין אמירתו לגבוה מהני ביה שאלה אבל על ידי הקנין כסף לא מהני שאלה וכמו שכתב הש"ך (סימן רנ"ה) דבבא הקדש לגזבר אינו יכול לישאל עלה כיון דמדין קנין הוא:

[אות יט] **בא"ד בסופו צריכים לדחוק במתניתין דערכין.** בתשובת פנים מאירות ח"ב (סימן כ"ה) כתב דאין בזה דוחק כל כך דיש לומר דמתני' רמזה במה דנקט כל הנך בבי מעשר עד חמשים ולא סגי ליה למנקט עד שלשים אלא דבא להורות לן דהפליגו בכדי שאין הדעת טועה וקתני א' אומר בי' דומיא דהא' אומר נ' דודאי הפליג בכדי שאין הדעת טועה אף זה שאמר י' ידע שאינו שוה אלא ח' ורצה לוותר:

[אות כ] **הרע"ב ד"ה שלא הזמן גרמא. ונשים חייבות.** וכן בקידוש היום נשים חייבות דדרשינן זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה. וכן במצות דרבנן מחוייבות במגלה ונר חנוכה דאף הם היו באותו הנס:

[אות כא] **שם ד"ה חוץ מבל תקיף. מאי זקנך כו'**. קשה לי הא מסקנא דסוגיין דילפי פאת פאת מבני אהרן ועיין בתוס' דאדחי לטעמא דזקנך ולא זקן אשתך. והרמב"ם בפירושו ובחבורו נקט הטעם דאשה אינה בהשחתה דלית לה זקן (כפי צד האיבעית אימא קמא) ובחבורו הוליד מזה דין חדש דעבדים מצווים בהשחתה והקפה כיון דיש להם זקן. וכבר תמה בזה המשנה למלך דהא למסקנא הטעם דנשים פטירי מגזירה שוה דפאת פאת ואם כן גם עבדים ליפטרו מגזירה שוה דלה לה מאשה. ולענ"ד קשה נמי מסוגיא דבבבא קמא (דף פ"ח ע"א) מה לאשה שכן אינה במילה קטן יוכיח. ולהרמב"ם נפרוך מה להני אשה וקטן דאינם מצוות על ההקפה משא"כ עבד וצ"ע:

[אות כב] **תוי"ט ד"ה וכל מ"ע שלא כו'**. **ואם כן תיפוק ליה דנשים חייבות**. כך הקשה תוספות ומתרצי דמיירי הכא בלקח על מנת לשלח וכן במעקה שבנה על מנת לבנות מעקה דליכא רק עשה לחוד. אבל הר"ן נקט הקושיא דפשיטא דהכא אפילו אם הזמן גרמא חייבות אפי' בעשה דכל לאו ועשה שהזמן גרמא כיון דחייבות על הלאו חייבות גם כן על העשה כדאמרינן גבי שמן שריפה וכיסוי הדם דאין עשה דוחה ללא תעשה ועשה ואחד האנשים ואחד נשים שוים בדבר ומסיק דזהו רק היכא דלאו ועשה באים כאחד דתמיד אין נפרדים זה בלא זה אבל באלו דאין תמיד באים כא' דמשכחת בנטלה על מנת לשלח וכדומה באינך דחייב בעשה וליכא לאו בזה אין הנשים מצוות על העשה ואם כן יש לומר דמיירי הכא בכל גווני ואשמועי' דחייבות אפי' על העשה ע"ש ופליגי תוספות והר"ן בזה היסוד דתוספות ס"ל דכל עשה ולא תעשה שהזמן גרמא אין הנשים מצוות רק על הלאו ולא על העשה (ועל הוכחות הר"ן משמן שריפה כתב תוס' כיון דהלאו אלים שיש עמו עשה בכהאי גוונא אין עשה דוחה ללא תעשה) ולהר"ן הנשים מחוייבות גם בעשה היכא דתמיד העשה והלאו באים כאחד כמו במלאכת יום טוב:

משנה ח

[אות כג] **תוי"ט ד"ה הסמיכות. לשון התוס' נראה דמהגשות**. ובמגילה (דף כ' ב' ד"ה לקמיצה) כתבו תוס' וכן תנופה והגשה אינן צריכין כהן וכו'. ודבריהם תמוהים לי דמלבד דסתרי לדבריהם דהכא גם הא מקרא מלא זאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן וצע"ג:

[אות כד] **בא"ד ואין להביא בהאי ק"ו שום פרכא**. למפרך דמה לבן צאן שטעון כלי בהזאתו משא"כ בעוף דבעצמו של כהן:

[אות כה] **בא"ד וכי היכי דשחיטה**. דבריהם תמוהים לי בזה דהא באמת אין הקרבן נפסל על ידי סמיכתה ולענין דנחייב אותה לסמוך היאך ס"ד למילף זה בהיקישא משחיטה הא

גם בשחיטה לא מחייבא אלא דכשירה בנשים וצ"ע. אח"ז מצאתי בעזה"י בפני יהושע שעמד בזה:

פרק ב

משנה א

[אות כו] **הרע"ב ד"ה עד שיהא. כי מטי גמר קידושין הוה ליה מקדש במלוה.** תוספות כתבו וא"ת כיון דבתורת קדושין אתי לידה היכי הוי מלוה הא אמרינן לקמן האומר לאשה התקדשי לי לאחר ל' אפי' נתאכלו המעות מקודשת אלמא לאו מלוה הוא היכא דבתורת קידושין אתו לידה. ויש לומר דיש לחלק דהתם הרי הדיבור נגמר קודם שנתאכלו אבל הכא דלא נגמרו הקדושין עד אחר מסירה אחרונה ובתוך כך אכלה הראשונה איכא למימר דמלוה הן אצלה עכ"ל. ולא זכיתי לירד לעומק דבריהם הלא דברים אלו מפורשים בסוגיא (דף מ"ז ריש ע"א) לא שנו דאמר בזו ובזו (דלא נקנה לה עד נתינת אחרונה שהוא גמר דבורו. רש"י) אבל באלו אפילו אוכלת נמי מקודשת כי אכלה מדנפשה קאכלה (דמשנגמר הדיבור הקנה לה בתורת קידושין. רש"י) ומה חידשו תוס' כאילו מסברתם חילקו בכך. ואדרבה מכח קושייתם מהתקדשי לי לאחר ל' היה אפשר לומר דדוקא התם דנגמר כל הנתינה דקדושין רק חסר הזמן דל' יום אבל מה שאוכלת קודם גמר הנתינה אף לאחר גמר דיבורו מקרי מלוה. ואילו מחילוקי דהש"ס משמע דבאלו אף דלקחה אחד אחד ואכלה הראשונה קודם שנטלה השנייה דומיא דבזו ובזו דגם כן מקודשת כיון דנגמר הדיבור וצ"ע:

משנה ו

[אות כז] **במשנה וכן קטן שקידש.** הא דלא כייל הכל בחד בבא ולתני בסוף אעפ"י ששלח סבלונות י"ל דברישא הא דאינה מקודשת היינו דאינה מקודשת ודאי אבל מ"מ לחומרא מקודשת דשמא שוה פרוטה במדי אבל בקטן שקידש אינה מקודשת כלל. ולישנא דוכן היינו לענין דסבלונות לא הוי קדושין. אבל לפ"ז קשה לי בסוגיא אמר רבה ומותבינן אשמעתין דקתני אע"פ וכו' הא רבה אמר רק דחוששין לסבלונות דהוי ספק קדושין דחיישינן לה והרי במתני' ממילא לחומרא מקודשת דשמא שוה פרוטה במדי וע"כ דאינה מקודשת היינו דלחומרא אינה מקודשת. ודוחק לומר דפריך באמת מבבא דוכן קטן שקידש דהא לא מקשה רק מרישא וגם כיון דבממילא מה דקתני במתניתין היינו רק דלחומרא אינה מקודשת אם כן דלמא גם קטן שקידש הכי הוא. ודוחק לומר דהפירכא מדלא כללינהו בחד בבא מוכח דאינה מקודשת בקטן היינו אפי'

לחומרא אינה מקודשת וכנ"ל. והיה נראה לומר דפירכת הש"ס דברישא להוי מקודשת לגמרי מספק ספיקא, ספק שמא שוה פרוטה במדי וספק דסבלונות הוי קדושין. ואולם להפוסקים דמשום שוה פרוטה במדי אינה מקודשת מדאורייתא כיון דליכא כסף במקומו א"כ ליכא ספק ספיקא דתהוי מקודשת לגמרי אף לקולא. ועיין:

משנה ז

[אות כח] **במשנה ושל שביעית היתה**. בתוס' בעבודה זרה (דף ס"ב ד"ה נמצא וכו') בסה"ד ואף ע"פ שאמרנו דאסור לפרוע חוב בפירות שביעית דכתיב לאכלה ולא לסחורה מ"מ לקדש בו אשה מותר אע"ג דלאו לאכלה הוא כדאמרינן (בפרק האיש מקדש) מעשה באחד שקידש וכו' אין האחיות מקודשות אבל הנכריות מקודשות וטעמיה משום פריה ורביה הקילו בה רבנן. ומיהו יש לדחות דהתם דיעבד אבל לכתחילה אסור עכ"ל. ותמוה לי דנסתפקו בזה אם מותר לקדש לכתחילה בשביעית הא הדבר מפורש בירושלמי (סוף פ"ח דשביעית) א"ר יוסי זאת אומרת שאסור ליקח אשה מדמי שביעית והובא בר"ש (שם משנה ה') וצ"ע:

משנה ח

[אות כט] **הרע"ב ד"ה רי"א. הואיל ויוצא לחולין על ידי פדיון כו'**. וכן כתב הרמב"ם (בפירוש המשניות). ותמוה לי מה חילול הוא זה הא מעשר שני אינו מתחלל אלא על כסף שיש בו צורה וגם איך אמרינן דבשוגג דאיהי לא ניחא לה משום טירחא דאורחא הא כיון דנתחלל אינו צריך להוליך לירושלים וליכא טירחא דאורחא. אלא ודאי הדבר ברור דאין כאן חילול (ובהקדש לרבי מאיר במזיד ולרבי יהודה בשוגג מדין מעילה נפק לחולין משא"כ במעשר) אלא דהמעשר נשאר בקדושתו והיא צריכה לאוכלם בירושלים בקדושת מעשר אלא דבשוגג הוי טעות דלא ניחא לה בטירחא דאורחא וברור. ומה דדרשינן בסוגיא מעשר לה' הוא בהוייתו יהא היינו לפרש טעמא דרבי מאיר ומהך קרא למד דמעשר שני ממון גבוה. ודלא כהתוי"ט ד"ה ובמעשר שני (ועיין פ"א מ"ו דמעשר שני בדברי רבינו שם אות ז' ועיין בפני יהושע):

משנה ט

[אות ל] **במשנה מכרן וקידש בדמיהן מקודשת**. מכאן תימה רבתי על דברי הרמב"ם (פ"ב מהלכות ביכורים) דמכר פטר חמור דמיה אסורים בהנאה. והא במתני' דהכא קחשיב נמי פטר חמור וקתני דמכרן וקידש בדמיהן מקודשת וכבר טרח בתשובות נודע ביהודה להשיב בדחוקים ודבריו אינם מספיקים דהא מ"מ משמע בסוגיא דאם מתני'

כר"י מיירי ג"כ במחיים ובזה יקשה הא תופס את דמיו. וישבתי בתשובה. ואין להאריך כאן (עיין בת' לרבינו סימן ק"ס לחלק הכתבים):

[אות לא] **בהרע"ב ד"ה וחולין שנשחטו בעזרה. ואי אתה משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה.** ומסתימת דברי הרמב"ם (בפ"ה מאישות) דהמקדש באיסורי הנאה אינה מקודשת דמשמע דגם חולין שנשחטו בעזרה בכלל. דייק הכ"מ (בפ"ב מגניבה) דמה שכתב הרמב"ם שם ודברים אלו דברי קבלה דר"ל שנאמר כן בקבלה מסיני ולא דהוי דרבנן. ותמיהני איך העלים עין מדברי רמב"ם שם (הלכות גניבה ה"ח) דכתב וז"ל השוחט חולין בעזרה חייב ד' וה' אעפ"י שחולין שנשחטו בעזרה אסור בהנאה מ"מ כיון דמדרבנן הוא ה"ז חייב וראייתו מקדושין ליתא די"ל דפוסק כרש"י דגם בשעות דרבנן וחמץ דרבנן אינה מקודשת עיין תוס' בסוגיא (דף נ"ח א' ד"ה אלמא). ובתשובה הארכתי:

פרק ג

משנה א

[אות לב] **תוי"ט ד"ה מקודשת לשני. ימצאו אותה אשת איש.** מזה דדייק הרמב"ן דאם מת השני או גירש תוך ל' חלו קידושין דהראשון אחר ל' כיון דבשעת חלות הקידושין אינה אשת איש. ובר"ן הביא דהרשב"א חולק כיון דקבלה קידושין מהשני נתבטלו קידושי דהראשון לגמרי כיון דאם לא בא אחר וקדשה וחזרה בדבור בעלמא פקעי הקדושין לגמרי כ"ש כשפשטה ידה וקבלה קידושין מהשני דהוי ביטול אלים טפי ע"י מעשה. והר"ן דחה דנהי דמעשה עדיף מדיבור היינו למה שהמעשה מוכיח אבל לא ליותר מכן ולפיכך נהי דבחזרה בטלים הקידושים לפי שחזרה בפירוש. אעפ"כ בקיבלה קדושין אין המעשה מוכיח לחזור מקדושי ראשון לגמרי אלא עדיין דעתה דאם יהא אפשר לחול דיחולו דהא בגמרא לקמן סברוה לומר אליבא דשמואל מעיקרא דכי אמרי' מקודשת לשני דוקא עד ל' אבל לאחר ל' פקעי קדושי שני וגמרי קדושי ראשון ואע"ג דלא סלקא הכי היינו בחייו של שני אבל אם מיית חיילי קדושי ראשון דהרי משמע דאין הדבר פשוט שתהא קבלת קדושין שנייה חזרה גמורה עכ"ל. ולענ"ד היה נראה דאין מזה ראיה דבשלמא אם היה אפשר לומר דבחייו של שני אחר ל' פקעי קידושי שני ויחולו קדושי דהראשון אז היה קבלת קדושין השניים לאו דרך חזרה דכוונתה מיד שמקדשת עצמה להשני עד ל' ואח"כ יפקעו וישארו דהראשון אבל לפי האמת דאי אפשר שיפקעו בכדי וא"כ לא יחולו קידושי דהראשון בזה אמרי' דהוי חזרה דאין דעתה לענין אם ימות או יגרש:

[אות לג] **תוי"ט ד"ה מקודשת ואינה מקודשת. ועיין** (מ"ג פ"ז) **דגיטין**. מכאן תמה בספר מכתב מאלי' על הרמ"ה בטור אה"ע (סימן קמ"ה) דבמעכשיו ולאחר מיתה בודאי תנאי הוא. הא במתניתין דהכא גם במעכשיו מספקים ספק תנאי ספק חזרה ובסוגיא מדמינן הכא לההיא דגיטין מהיום ולאחר מיתה:

משנה ב

[אות לד] **תוי"ט ד"ה ואם הראה. דאע"ג דנקט דמי בעסקא**. מדנקט בעיסקא ולא משני דהרא' לה דמי מה שלקח בהלואה נראה דבזה באמת מקודשת דהמעות שלו ממש הם לכל מילי אלא דהוא בעל חוב ודוקא דמי עיסקא כיון דתמיד צריך להיותם בידו לאעסוקי' ביה ולא למשתי ביה שכרא מה"ט אם מת לא נעשו מטלטלי דיתמי כדאמרי' בב"מ (דף ק"ד ב') בזה דוקא אינה מקודשת. ואולם ברמב"ם איתא שלקח במלוה וצ"ע. וחידוש שלא הערו מזה נושאי כליו אח"ז רב מצאתי במהריק"ש שעמד בזה באה"ע (סי' ל"ה) וכתב דט"ס הוא ברמב"ם:

משנה ה

[אות לה] **תוי"ט ד"ה לאחר שיחלוץ. רבי עקיבא היא**. לרב דאמר ביבמות דלכ"ע אין קדושין תופסים ביבמה לשוק דלא תהיה היינו שלא יהא בה הויה א"כ מתני' דהכא אתיא ככ"ע אלא אנן דקי"ל כשמואל דהוי ספק אם לא תהיה אתיא לזה או דרק ללאו אתא. מדלא נפרש כן ממתני' דהכא צ"ל דמתני' כרע"ק. ולדידן דלא קי"ל כרע"ק דעת הרמב"ם כיון דעתה בת קדושין היא לשוויה ספק קידושין לא מקרי לאחר שיחלוץ דשלב"ל והיא מקודשת גמורה אבל דעת רוב הפוסקים והכי קי"ל (בש"ע סימן מ) דלאחר שיחלוץ הוי ספק קידושין דדלמא אין קדושין תופסים קודם חליצה והוי דשלב"ל:

משנה ז

[אות לו] **הרע"ב ד"ה אני קדשתיה נאמן. לכנסה**. ואם אחר שכנסה בא אחר ואמר אני קדשתיה אינו נאמן לאסרה עליו. גמרא. ובר"ן כתב הרשב"א דמסתבר דלא כנסה ממש אלא התירוה להנשא וכו' אבל בא שני מקודם שהתירוה ועמד הראשון וכנסה מוציאים אותה מידו כיון שכנס שלא ברצון חכמים ולא דמי לשנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת דשאני התם שנשאת ע"פ עדים עכ"ל. ותמוה לי דמאי צריכא לזה הטעם דעבר על רצון חכמים ולא בפשוט דהוי ע"א בהכחשה ובהתירו תחלה י"ל דנעשה כב' אבל בלא התירוה הוי ע"א בהכחשה ומדינא תצא. גם מ"ש הר"ן ולא דמי לב' אומרים מת. הא התם בעיא שהיא אומרת ברי כשנשאת לאחד מעידיה (כמבואר בכתובות דף כ"ב) והכא היא אינה יודעת למי קדשה אביה. וצ"ע:

משנה ח

[אות לז] **הרע"ב ד"ה נאמן. דכתיב את בתי נתתי.** הכי איתא בגמ' מנין לאב שנאמן לאסור את בתו דכתיב את בתי. ובת"י בכתובות (דף כ"ב) הקשו מה צריך קרא תיפוק ליה דנאמן מטעם דהואיל ובידו לקדשה כדאמרי' (פי"ג) בעל שאמר גרשתי את אשתי דנאמן הואיל דבידו לגרשה. וקשה לי על קושייתם הא שם בגרשתי אינו נאמן למפרע הרי דמטעם בידו אינו נאמן רק על להבא ובקרא דאת בתי הא אמר שקידשה כבר קודם שזינתה ולומר דקושייתם על לשון הגמ' מנין לאב שנאמן לאסרה דמשמע דצריך קרא על הנאמנות לאסרה ובזה קושייתם למ"ד שם דבאומר גרשתי למפרע פלגינן דבוריה ונאמן לענין מכאן ולהבא ה"נ באומר קדשתי למפרע נאמן על להבא לאסרה מכח דפלגינן דיבוריה. מלבד דדחיקא לומר כן דדלמא רב ס"ל כמ"ד דלא פלגינן דיבוריה גם הא נ"מ באומר קדשתי לפלוני ועתה הוא מת ובא לאסרה לקרובים של פלוני או לעלמא מדין יבמה לשוק דבזה ל"ש לומר פלגי' דיבורא דהא פלוני הוא מת (או נ"מ באומר שקבל קדושיו ואין ידוע לו ממי קיבל דאסורה לעלמא ואין בידו) וילפי' מקרא דמ"מ נאמן דהא בקרא דאמר קדשתי למפרע קודם שזינתה ונאמן על למפרע דהא סוקלין אותה. ואולי י"ל דקושייתם עפ"ד במסכתין (דף ס"ג ב' ד"ה לקטלא) דבאמת וסקלוה מיירי דווקא ע"י עדי הקדושין דהא לקטלא לא הימניה מיהו לאיסורא הימניה רחמנא דכתיב את בתי נתתי עיי"ש. וא"כ אין ראיה מקרא דנאמן לענין למפרע די"ל דאיסורא משום דנאמן על מכאן ולהבא ומ"מ קשה דלמא אדרבא מכח יתורא דקרא דלענין מכאן ולהבא פשיטא דנאמן מכח דהוא בידו מוכח דהקרא אתי לענין למפרע. וצ"ע:

[אות לח] **תוי"ט ד"ה נשבית. וכתב הר"ן וא"ת להימני' במיגו דאי בעי אמר קדשתיה בביאה לפסול לה.** לענ"ד י"ל לשיטת המרדכי הובא במהרש"א במסכתין (דף ס"ה ב' בתד"ה נטמאו). דהיכי דע"א נאמן משום דבידו מ"מ אם הבעל דין מכחישו אינו נאמן א"כ לפי מ"ש תוס' כתובות (דף כ"ב א') דהימניה רחמנא לאב משום דהוי קצת בידו לקדשה. א"כ י"ל דאינו נאמן לומר קדשתיה בביאה לפסול לה דלענין קידושי ביאה יכולה להכחישו בברי שלא נבעלה ובמקום הכחשתה י"ל דאין האב נאמן. ובעלמא באומר קדשתי בתי בפניה והיא מכחישתו י"ל דהוא נאמן במיגו דקדשתיה שלא בפניה אבל בקדושי ביאה לפסול לה לא שייך לומר כן. ואולם על המרדכי הנ"ל קשה לי מסוגיא דפרכינן על ההיא דנשבית ופדיתיה והרי בידו להשיאה לחלל הא כיון דבאנו להאמינו דנשבית מכח דבידו לפסלה ממילא בהיא אומרת לא נשבית אינו נאמן דהא אף במקום

דנאמנות משום דבידו מהני הכחשת בע"ד. ואף במודית דנשבית נאמנת לומר דטהורה היא במגו דלא נשבית וצ"ע:

[אות לט] **שם תוי"ט ד"ה בשעת מיתתו. אורחא דמלתא.** ואפשר לומר דלרבותא נקט אף דבשעת מיתתו ליכא מגו כ"כ דשמא אין בו כח כמ"ש תוספות (בשמעתין ד"ה רבי אומר) דבאמת אינו נאמן אלא בלא אחזיק באחי. ואף לתירוצם קמא י"ל דמ"מ רבותא היא. ובאמת על תירוצם הב' הנ"ל דלקושטא דמלתא הדין דבאומר בשעת מיתה באחזיק באחי דאין לו מגו דאולי אין בו כח לגרש תמוה לי הא להדיא איתא בב"ב (דף קל"ח ריש ע"א) ההוא דהוי קשכיב א"ל אשתך למאן עיי"ש דמדמי לבעל שאמר גרשתי דנאמן במגו דבידו לגרשה הרי דאף באומר בשעת מיתה נאמן דהוי מגו. וצ"ע:

[אות מ] **שם תוי"ט ד"ה יש לי בנים. ופירוש מוחזק לא.** לא הבנתי העתקת דברי רבינו התוי"ט לדברי הר"ן כאן דהר"ן לא כתב כן אלא באומר אין לי אחים בזה אינו נאמן נגד העדים אלא נגד מוחזק לן בלא עדים והר"ן קאי אברייתא דבסוגיא אבל הכא במתני' באומר יש לי בנים פשיטא דאף בעדים שיש לו אחים דנאמן כיון דמתירתה ע"י אמירתו דיש לו בנים דזהו אינו נגד העדים. אלא דהרשב"ם ב"ב כתב דבמוחזק בעדים שיש לו אחים אינו נאמן לומר יש לי בנים:

משנה ט

[אות מא] **תוי"ט ד"ה ואמר קדשתי. אמר זו היא אינו נאמן.** ונלע"ד ראי' לזה דהרי הר"ן עצמו כתב בפ"י דגטין (דף קע"ג ע"ב) וז"ל ועוד אי מדינא אסור היאך מותר בעדות ע"א הא אין דבר שבערוה כו' ולכאורה קשה הא התם הוי נמי לברר ודומה למתני' ז' קדשתי את בתי דנאמן ע"א. אלא ע"כ כמ"ש התי"ט דהיכא דבא לומר דאין זה בכלל הספק שנסתפקנו בו אין עד אחד נאמן:

משנה יב

[אות מב] **תוי"ט ד"ה כ"מ. האי גוונא.** ואתיא למעוטי נמי מצרי ב' שנשא מצרית א' דהולד שני ולא אזלינן בתר הזכר שיהיה הולד שלישי. וגם עמוני שנשא מצרית דהולך אחר הפגום שבשניהם דאם הולד זכר שדינן בתר דידיה והוא עמון שאסור לעולם ואם הולד נקבה שדינן בתר דידה והיא מצרית. גמ'. וגם אתיא למעוטי חלל שנשא כשרה למה דס"ל למתני' דהכא כר' דוסתאי דהולד כשר לכהונה כמ"ש התוי"ט ד"ה ואיזו זו כהנת:

[אות מג] **שם תוי"ט ד"ה ואיזו זו אלמנה. ותמהני דלא.** כך הקשה המהרש"א ועי"ש:

פרק ד

משנה א

[אות מד] **תוי"ט ד"ה כולם. חששא דכי יסיר לפי שלא חששה התורה ליחס אלא המיוחסים**. כצ"ל:

[אות מה] **בא"ד לאו בני הסרה נינהו ע"כ**. לא זכיתי להבין דהרי חרורי אסור בשפחה כדאיתא במתני' (פ"ד מ"ה) דגיטין הרי דמוזהר בלאו דחיתון א"כ אמאי מותר בנתינה ועי' בתוי"ט (לעיל פ"ג מי"ג). ובתוס' יבמות (דף ע"ט) כתבו דלאו דלא תתחתן איכא למילף משאר פסולי קהל כגון ממזר עמוני ומואבי דשרו בקהל גרים אבל לאו דלא יהיה קדש ל"ש למילף דהא לא תפסי קדושין בשפחה ולא הוי דומיא דשארי פסולים ומש"ה חרורי מותר בממזר ואסור בשפחה והא דממזר מותר בשפחה היינו כדכתב הר"ן בשם ר"ת (בסוף פ' דלעיל) כמ"ש התוי"ט שם בשמו (ועי' פ"ד מ"ד דגיטין בתוי"ט מה שהביא בשם התוס'):

משנה ח

[אות מו] **תוי"ט ד"ה ר' יהודה. דהא מדינא לא הוי אלא ספק ממזר**. אע"ג דאבא שאול מיירי אפי' ברוב פסולים כמ"ש התוי"ט במ"ב מ"מ הוי רק ספק דשמא אזלא איהי לגביה הו"ל קבוע וכ"כ הב"ש (סי' ד' ס"ק כ"ו) ועי"ש דתמה דהא גם להתירו בממזרת ד"ת א"צ לה דהא ספק ממזר מותר מה"ת בממזרת כדדרשינן בסוגיא בקהל ודאי לא יבא ולא בקהל ספק והניח בתימה. גם יש לעיין מפ"ק דכתובות דנאמנת להכשיר בתה לכהונה אף דלכהונה בלא דבורה אסורה מה"ת וצ"ל דהתם מסייעם חזקת כשרות דהאם וכמ"ש הנ"י (פ"ז דיבמות) והא דהוצרכו הה"מ והר"ן לתת טעם דנאמנת להכשיר הולד לקהל משום דד"ת בלא דיבורה כשר י"ל דלא סגי להו בטעמא דחזקת כשרות דבאו ליתן טעם למ"ש הרמב"ם בא"א שהלך בעלה למדה"י והיא טוענת מגוי ועבד נתעברתי דנאמנת להכשיר הולד והתם ליכא חזקת כשרות דהאם דהא האם אסורה עכ"פ ועיין:

משנה יד

[אות מז] **במשנה והגמלין רובן כשרים**. והא דאיתא בברייתא (רפ"ב דנדה דף י"ד) רוכבי גמלים רובם רשעים כתבו התוס' שם לתרץ דהתם מיירי ברוכבים ומשום הרהור והכא במתני' לא מיירי ברוכבים אלא דנותנים הסחורה על הגמלים והם הולכים ברגל ברחוק מקום סכנות עיי"ש: